

UDC: 614.2:[615.38+616-089.843](477-32)

[https://doi.org/10.32345/USMYJ.1\(144\).2024.169-174](https://doi.org/10.32345/USMYJ.1(144).2024.169-174)

Received: January 08, 2024

Accepted: February 24, 2024

Наукове обґрунтування концептуальних напрямів розвитку системи донорства та трансплантації органів в регіонах України

Ковтун Гаврило¹, Канюра Олександр²¹ Державна установа «Інститут серця МОЗ України», Київ, Україна² Національний медичний університет імені О.О. Богомольця, Київ, Україна

Address for correspondence:

Kovtun Gavrylo

E-mail: gavriil.kovtun@gmail.com

Анотація: концептуальні напрями розвитку будь-якої системи – це сукупність найважливіших елементів теорії, сучасних поглядів на цю проблему, викладена у прийнятній практиці формі. Найближчі роки в Україні з'явилася законодавча база, яка дозволяє організувати процес трансплантації органів. Але внаслідок прогресивного розвитку закладів охорони здоров'я існує потреба в формуванні оптимальної моделі донорства та трансплантації органів і тканин в нашій державі. Основними позиціями, на які потрібно звернути увагу, є слабкий розвиток мережі регіональних закладів охорони здоров'я (ЗОЗ), що задіяні в органій трансплантації, незадовільна базова підготовка лікарів-фахівців для трансплантційної допомоги, низький рівень задоволеності населення даним видом медичної допомоги. У зв'язку з чим, актуальною проблемою вітчизняної системи трансплантації органів є необхідність переходу її на прогресивні моделі розвитку, які забезпечують структурну ефективність сфери трансплантології. Нами поставлено за мету обґрунтувати концептуальні підходи до формування моделі регіональної системи донорства та трансплантації органів. Для досягнення поставленої мети у роботі використані загальнонаукові методи аналізу, синтезу, узагальнення, інтерпретації наукових даних, а також системний і структурно-функціональний підходи. Концептуальні підходи розроблені відповідно до Конституції України, законів та інших нормативно-правових актів України, загальновідомих принципів і норм міжнародного права в галузі охорони здоров'я та з урахуванням вітчизняного та іноземного досвіду. У статті представлені концептуальні напрями розвитку регіональної системи донорства та трансплантації органів, у вигляді комплексу принципів (від латинської «principium» – початок, основа), що лежать в основі розвитку системи, що розглядається. Реалізація концептуальних напрямів при моделюванні сучасної концептуальної моделі регіональної системи донорства та трансплантації органів забезпечить формування механізмів стратегічного управління, стане запорукою розвитку регіональної трансплантційної практики, надання доступної висококваліфікованої трансплантційної допомоги населенню, сталого соціально-економічного розвитку системи на довгострокову перспективу. Доведено, що існуюча регіональна система донорства та трансплантації органів є недосконалою. Розроблені інноваційні напрями до формування концептуальної моделі регіональної системи донорства та трансплантації органів є пріоритетними для її побудови і мають базуватися на науково обґрунтованих принципах медичної практики.

Ключові слова: трансплантація органів, спеціалізовані заклади охорони здоров'я, система донорства, реформа охорони здоров'я.

Вступ

Вивчення досвіду зарубіжних клінік сфери трансплантації органів засвідчує, що їх розвиток можливий лише на основі інноваційних досягнень фундаментальної науки, розробки та впровадження у медичну практику нових ефективних організаційних технологій (Alexander, Clayton & Chadban, 2017).

В Україні за останні роки вийшла ціла низка законів, що вимагають оптимізації організаційних складових системи трансплантації органів. Серед них:

- Закон України від 17 травня 2018 року №2427-VIII «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини»,
- Закон України від 28 лютого 2019 року №2694-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування трансплантації анатомічних матеріалів людини,
- Наказ МОЗ України від 11.06.2021 №1184 «Деякі питання організації посмертного донорства» та ряд інших (Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині», 2017; Закон України «Про застосування трансплантації анатомічних матеріалів людині», 2018).

Також доцільність розробки концептуальних напрямів удосконалення регіональної системи трансплантації органів України обумовлена високою поширеністю хвороб системи кровообігу онкологічних захворювань та інших захворювань, термінальні стадії яких є причиною високої смертності.

Так, згідно даних державної статистичної звітності в Україні та її регіонах тільки від хвороб системи кровообігу (ХСК) у 2020 р. померло 408 163 українців, а впродовж 2010-2020 р. Україна втратила через ХСК майже 4,6 мільйонів своїх мешканців (Звіт про захворюваність ССС, 2020).

Удосконалення регіональної системи трансплантації органів також доцільно у зв'язку зі слабким розвитком мережі регіональних закладів охорони здоров'я (ЗОЗ) зайнятих organною трансплантацією, незадовільною базовою

підготовкою лікарів – фахівців для трансплантаційної допомоги, низьким рівнем задоволеності населення даним видом медичної допомоги. У зв'язку з чим, актуальною проблемою вітчизняної системи трансплантації органів є необхідність переходу її на прогресивні моделі розвитку, які забезпечують структурну ефективність сфери трансплантології.

З системно-логічних позицій організація дієздатних систем охорони здоров'я та медичної допомоги вимагає реалізації державно-територіального принципу, на основі якого і можливе стратегічно-тактичне моделювання. Будь-які концептуальні підходи щодо оптимізації моделі системи мають ґрунтуватися на системно-історичному підході (Henderson & Gross, 2017).

Мета

Мета роботи обґрунтувати концептуальні напрями оптимізації регіональної системи донорства та трансплантації органів.

Матеріали і методи

Для досягнення поставленої мети у роботі застосовувалися загальнонаукові методи аналізу, синтезу, узагальнення, інтерпретації наукових даних, а також системний і структурно-функціональний підходи.

Концептуальні підходи розроблені відповідно до Конституції України, законів та інших нормативно-правових актів України, загально визнаних принципів і норм міжнародного права в галузі охорони здоров'я та з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду.

Дана робота є фрагментом науково-дослідної роботи кафедри.

Результати

За даними, отриманими нами з огляду вітчизняних джерел та власних досліджень, існуюча регіональна система донорства та трансплантації органів недосконала і це підтверджується тим, що:

- нормативна документація, що регламентує порядок донорства та трансплантації органів, не повністю розроблена;
- діюча регіональна мережа установ трансплантації не структурована, економічно, соціально та медично не ефективна, що зумовлює її високу затратність;

- регіональна система донорства та трансплантації органів не має організаційних механізмів, що координують діяльність базових ЗОЗ та регіональних центрів трансплантації, розподіл обсягів медичної допомоги, критеріїв оцінки якості лікувальної роботи, що знижує результативність її медичної діяльності;
- технічне оснащення ЗОЗ, що надають трансплантаційну допомогу, не відповідає сучасним медико-технологічним процесам та підлягає доукомплектуванню;
- відзначається невідповідність лікарів-анестезіологів та невропатологів до участі у бригадах щодо вилучення донорських органів;
- оплата праці медичних працівників низька та не забезпечує матеріальної зацікавленості медичних кадрів;
- система підготовки кадрів з трансплантології потребує модернізації;
- значна частина населення не має достатньої інформації про донорство та трансплантацію органів;
- навіть лікарі, згідно з проведеним соціологічним дослідженням, неоднозначно ставляться до донорства;
- понад 70% з опитаних нами лікарів вважають, що в Україні існує проблема нестачі донорських органів для пересадки всім, хто її потребує;
- значна частина опитаних лікарів вважають, що в Україні для порятунку життів людей потрібен розвиток системи трансплантації органів та тканин.

Розробка концептуальних напрямів розвитку системи трансплантації органів у регіонах України здійснювалася на підставі фактів, що доводять доцільність та вказують напрями розвитку сучасної моделі регіональної системи донорства та трансплантації органів та ґрунтувалася на принципах як науково обґрунтованих положеннях, що ініціюють розвиток концептуальної моделі донорства та трансплантації.

Мета концептуальних напрямів – обґрунтувати сукупність організаційних заходів щодо оптимізації роботи регіональної системи трансплантації, які сприятимуть розробці сучасної регіональної функціонально-органі-

заційної моделі донорства та трансплантації органів.

Концептуальні напрями логістично представлені як сукупність, що складається з взаємозалежних принципів, що лежать в основі системи, яка розглядається, і якими треба керуватися при розробці моделі.

Виходячи з поняття системи, одним із першочергових завдань в обґрунтуванні концептуальних напрямків розвитку регіональної системи трансплантації є чітке визначення основних принципів ініціюючих організацію сучасної регіональної системи донорства та трансплантації органів.

Обговорення

При обґрунтуванні принципів ми враховували аналіз світових та вітчизняних наукових джерел щодо розвитку системи трансплантації органів, фактичний стан чинної системи трансплантації в Україні.

До основних принципів ініціюючих організацію сучасної регіональної системи донорства та трансплантації органи віднесли такі:

- постійне вдосконалення законодавчої, нормативно-правової бази, усунення реальних суперечностей; прийняття нових законів та відсутніх керівних документів, підвищення ефективності державного контролю та нагляду, впорядкування норм ліцензування, державної реєстрації, акредитації, державних експертиз та інших форм державного регулювання адміністративного характеру;
- організацію єдиної регіональної системи донорства та трансплантації органів у складі стратегічних регіональних та оперативно-тактичних базових ЗОЗ з чіткою структурізацією їхніх функцій, виділенням їх якісних та кількісних характеристик з посилення управлінської самостійності керівників, з використанням елементів сучасного менеджменту, стратегічного планування;
- оптимізацію адміністративної організації та управління, координація діяльності між базовими ЗОЗ та регіональними центрами трансплантації для ефективного вирішення завдань лікувально-діагностичного процесу;

- дотримання юридичних обов'язків, передбачених нормами поведінки суб'єкта управління. Насамперед юридичний обов'язок має бути спрямований на задоволення суб'єктивних прав керованого об'єкта, що має передбачати:
 - оптимальну укомплектованість керованих об'єктів, згідно з затвердженим штатним розкладом, на професійній та конкурсній основі,
 - забезпечення робочих місць необхідними ресурсами для ефективного виконання функціональних обов'язків колективу,
 - мати можливість керувати об'єктом та вирішувати необхідні колективу соціальні потреби.
- забезпечення гідної заробітної плати;
- *цільову орієнтацію управління*:
 - максимальне досягнення відповідності змісту керуючих впливів із потребами та закономірностями керованих об'єктів,
 - формування найбільш раціональних та ефективних взаємозв'язків між базовими та регіональними ланками системи;
 - створення оптимального ставлення громадськості та ЗМІ до донорства та трансплантації органів.
- підвищення ефективності управлінської діяльності, створення системного управління при співпраці з обласною адміністрацією, медичними ЗВО регіону, регіональною службою санітарної авіації та санітарного транспорту, установами судової медичної експертизи, органами прокуратури, слідства, ДАІ, санітарною авіацією, представники та служителі традиційних конфесій.
 - *Встановлення системи контролю та обліку* – визначення відповідності чи невідповідності фактичного стану об'єкта, зв'язку керованих об'єктів із суб'єктом управління. Контроль та облік координації та взаємодії керованих об'єктів заданої мети.
 - *Оптимізацію лікувально-діагностичного процесу*. Алгоритмізація етапів технології трансплант – координації донорського процесу, запровадження сучасних стандартів медичних технологій на всіх її етапах.

– *Оптимізацію економічної складової лікувально-діагностичного процесу* – перехід на фінансове планування організації трансплантаційної допомоги та управління її ресурсами, прогнозування попиту на медичні послуги, узгодження державних гарантій з фінансовим забезпеченням та існуючою структурою. Вибір курсу підвищення конкурентоспроможності системи з допомогою скорочення загальних витрат і застосування концепції загального управління, вдосконалення всіх потокових процесів.

– *Ресурсне забезпечення системи* – чітке визначення потреб у ресурсах, вибудовування логістики управління запасами витратних матеріалів та медикаментів, визначення адекватного фінансування медичних послуг з урахуванням їх собівартості та необхідного рівня якості.

– *Оптимізацію кадрової політики* – впровадження активної творчо-організуючої діяльності з реалізації заходів організаційного, освітнього, економічного, управлінського характеру, спрямовану на задоволення потреб органів управління у кадрах певної кваліфікації та спеціалізації. Актуальним повинно бути підвищення кваліфікації медичних працівників та апарату управління, економістів, юристів та медичних психологів.

– *Інформаційне забезпечення системи* – підвищення рівня використання сучасних інформаційних технологій для кардинального підвищення ефективності діяльності регіональної функціонально-організаційної системи трансплантації, використання найбільш передових технологій та автоматизованих систем управління.

Таким чином, система донорства та трансплантації органів у регіонах України перебуває на початку свого становлення та потребує оптимізації багатьох організаційних процесів, яку слід здійснювати системно, комплексно та цілеспрямовано на базі науково-обґрунтованих принципів, законодавчо на користь населення регіону.

Висновки

Доведено, що існуюча регіональна система донорства та трансплантації органів є недосконалою.

Встановлено, що з системно-логічних позицій концептуальні напрями розвитку регіональної системи донорства та трансплантації органів можуть бути представлені науково обґрунтованими принципами, що лежать в основі оптимізації системи донорства та трансплантації органів у регіонах України.

Представлені науково обґрунтовані принципи, окреслили рамки структурної оптимізації системи донорства та трансплантації органів регіонів та ініціюють розвиток організації сучасної регіональної системи донорства та трансплантації органів у регіонах.

Фінансування

Джерелом фінансування публікації статті є кошти її авторів.

Конфлікт інтересів

Автори, які взяли участь у цьому дослідженні, декларують відсутність конфлікту інтересів щодо цього рукопису.

Згода на публікацію

Всі автори дали згоду на публікацію цього рукопису. Всі автори прочитали і схвалили остаточний варіант рукопису

ORCID ID та внесок авторів

[0000-0001-9689-2055](https://orcid.org/0000-0001-9689-2055) (A, B, C, D) Kovtun Gavrylo

[0000-0002-6926-6283](https://orcid.org/0000-0002-6926-6283) (A, E, F) Kaniura Oleksandr

A – Концепція та дизайн роботи, B – Збір та аналіз даних, C – Відповідальність за статистичний аналіз, D – Написання статті, E – Критичний огляд, F – Остаточне затвердження статті

ЛІТЕРАТУРА

BMC – Barcelona Medical Consulting [Internet]. BMC – Transplantologia; [citovano 5 cherv. 2023]. Dostupno na: <https://bmc.cat/treatment-in-%20barcelona/%20medical-specialties/transplantation>

Ukrainskaya Asociaciya Medicinskogo Turizma - sayt UAMT [Internet]. Transplantaciya organiv v Indiyi: cini na peresadku organiv v Indiyi; [citovano 5 cherv. 2023]. Dostupno na: <https://uamt.com.ua/UA/transplantatsiya-orhaniv.html>

Studioup. Transplantaciya v Polshe: ezhegodno okolo 500 operacij po peresadke organov [Internet]. 2021 [cited 2023 May 18]. Available from: <https://www.evromed.org.ua/transplantatsiya-organov-v-polshe/>

Alexander, S. I., Clayton, P. A., & Chadban, S. J. (2017). Organ Transplantation in Australia. *Transplantation*, 101(5), 891–892. <https://doi.org/10.1097/tp.0000000000001621>

DutchNews.nl [Internet]. New Dutch organ donation law will apply to everyone officially registered in NL - DutchNews.nl; [citovano 5 cherv. 2023]. Dostupno na: <https://www.dutchnews.nl/2018/02/new-dutch-organ-donation-law-will-apply-to-everyone-officially-registered-in-nl/>

Oficijnij vebportal parlamentu Ukrayini [Internet]. Pro zastosuvannya transplantaciyi anatomicnih materialiv lyudini; [citovano 5 cherv. 2023]. Dostupno na: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2427-19>

Oficijnij vebportal parlamentu Ukrayini [Internet]. Pro vnesennya zmin do deyakih zakonodavchih aktiv Ukrayini shodo zastosuvannya transplantaciyi anatomicnih materialiv lyudini; [citovano 5 cherv. 2023]. Dostupno na: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-19#Text>

Centr medstatistiki [Internet]. Centr medstatistiki - Statistichni dani sistemi MOZ; [citovano 5 cherv. 2023]. Dostupno na: <http://medstat.gov.ua/ukr/statdanMMXIX.html>

Henderson, M. L., & Gross, J. A. (2017). Living Organ Donation and Informed Consent in the United States: Strategies to Improve the Process. *Journal of Law, Medicine & Ethics*, 45(1), 66–76. doi:10.1177/1073110517703101.

Scientific substantiation of conceptual directions of development of the system of donation and transplantation

Kovtun Gavrylo¹, Kaniura Oleksandr²

1 The Heart Institute Ministry of Health of Ukraine, Kyiv, Ukraine

2 Bogomolets national medical university, Kyiv, Ukraine

Address for correspondence:

Gavrylo Kovtun

E-mail: gavriil.kovtun@gmail.com

***Abstract:** the article is devoted to the substantiation of the conceptual directions for the development of the system of organ donation and transplantation in the regions of Ukraine. The main principles of development are revealed. The basis for the formation of a modern conceptual model of the regional system of organ donation and transplantation has been laid. Materials and methods. To achieve the goals, the work used general scientific methods of analysis, synthesis, generalization, interpretation of scientific data, as well as systemic and structural-functional approaches. Results. Presents the conceptual directions for the development of the regional system of organ donation and transplantation, in the form of a set of principles (from Latin principium - beginning, basis) underlying the development of the system under consideration. The implementation of conceptual directions in modeling a modern conceptual model of the regional system of organ donation and transplantation will provide a model for the formation of strategic management mechanisms, will be the key to the development of regional transplant practice, the provision of affordable highly qualified transplant care to the population, sustainable socio-economic development of the system in the long term. Conclusions. The developed conceptual directions for the development of the system of organ donation and transplantation in the regions of Ukraine are a priority basis for the formation of a modern conceptual model of the regional system of organ donation and transplantation. The system of organ donation and transplantation in the regions of Ukraine is at the beginning of its formation and needs optimization of many organizational processes, which should be carried out systematically, comprehensively and purposefully on the basis of scientifically based principles, legislatively for the benefit of the population of the region.*

Keywords: [Organ Transplantation](#), [Secondary Care Centers](#), [Organ Procurement](#), [Health Care Reform](#), [Transplantation](#).

Copyright: © 2024 by the authors; licensee USMYJ, Kyiv, Ukraine.

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).